

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE PARANIN TARİHİ: FİZİKİ PARADAN KRİPTO PARAYA *

Bekir Elmas ¹
Salih Aydın ²

ÖZ

İnsanlar ilk çağlardan itibaren ihtiyaç duyduğu, ancak üretimini yapamadıkları mal veya hizmetleri elde edebilmek için farklı yollara başvurmuşlardır. İlk zamanlarda ihtiyaçların örtüşmesine bağlı olarak kullanılan takas yöntemi, zaman ilerledikçe yerini farklı ödeme yöntemlerine bırakmıştır. Takas yöntemini altın, gümüş ve bakır gibi değerli madenler ile ödemelerin yapılması takip etmiştir. Daha sonraki dönemlerde kullanım kolaylığı anlamında bu değerli madenlerin yerini kâğıt paralar almıştır. Kâğıt paralarla ödemelerin yapılması kolaylaşmış ve insanların ihtiyaçlarını daha hızlı temin etmesinin önü açılmıştır. 21. yüzyıla gelindiğinde ise paranın yapısında önemli değişiklikler ortaya koyan kripto paralar gündeme gelmiştir. Bilişim teknolojilerinin imkân sağladığı küresel yapının etkili çıktılarında olan kripto paralar, paranın tanımını ve yapısını değiştirecek ölçüde yeni bir olgunun da önünü açmıştır. İletişimin küresel çapta bu denli kolay ve hızlı yapıldığı bir dönemde maddi varlıkların dijital olarak transfer edilebilme fırsatı blockchain teknolojisini ortaya çıkarmış ve bu teknoloji kripto paraların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Teknolojik dönüşüm ile birlikte bankacılık ve ödeme sistemlerinin dijitalleşmesi ve bireylerin bu dönüşüme ayak uydurması ile nakitsiz ödemeler toplumu olmaya her geçen gün daha da yaklaşılmaktadır. Günümüzde artık mobil ödemeleri, kasasız mağaza deneyimini, blockchain teknolojilerini konuşmaya başlayan insanoğlu paranın tarihi süreçte nasıl bir değişime uğradığını anlamaya çalışmaktadır. Bu çalışmada, öncelikle paranın ne anlama geldiğine değinilmiş ve özelliklerinden bahsedilmiştir. Daha sonra paranın ilk kez kullanılmaya başlanmasından günümüze kadar geçen süreye ele alınmıştır. Özellikle son yıllarda ortaya çıkan ve paranın yepyeni bir hali olarak görülen kripto para sistemi üzerinde daha fazla durulmuştur. Günümüz teknolojisinin geldiği son noktada kripto para piyasasının geleceğine ait çıkarımlara da çalışmada yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Para, Paranın Tarihi, Fiziki Para, Kripto Para.

Jel Kodu: E42, E58.

* Bu çalışma 14-16 Ekim 2021 tarihleri arasında gerçekleşen 2. Uluslararası Muhasebe ve Finans Tarihi Kongresinde sunulan tebliğin gözden geçirilmiş halidir.

¹ Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, belmas@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2094-2180.

² Öğr. Gör., Artvin Çoruh Üniversitesi, salihaydin@artvin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3817-1169.

Atıf (Citation): Elmas, B. & Aydın, S. (2021). Geçmişten Günümüze Paranın Tarihi: Fiziki Paradan Kripto Paraya. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*(2021 Özel Sayı), 253-264.

THE HISTORY OF MONEY FROM PAST TO PRESENT: FROM PHYSICAL MONEY TO CRYPTO MONEY

ABSTRACT

Since ancient times, people have resorted to different ways to obtain goods or services that they need but cannot produce. The barter method, which was used in the early days depending on the overlap of needs, left its place to different payment methods as time progressed. The barter method was followed by making payments with precious metals such as gold, silver and copper. In later periods, paper money took the place of these precious metals in terms of ease of use. It has become easier to make payments with paper money and it has paved the way for people to meet their needs faster. When it comes to the 21st century, cryptocurrencies have come to the fore that reveal significant changes in the structure of money. Cryptocurrencies, one of the most effective outputs of the global structure enabled by information technologies, have paved the way for a new phenomenon that will change the definition and structure of money. At a time when communication is so easy and fast on a global scale, the opportunity to digitally transfer tangible assets has revealed blockchain technology and this technology has led to the emergence of cryptocurrencies. With the technological transformation, the digitalization of banking and payment systems and the adaptation of individuals to this transformation, becoming a cashless payments society is getting closer every day. Nowadays, human beings, who have started to talk about mobile payments, cashless store experience, blockchain technologies, are trying to understand how money has changed in the historical process. In this study, first of all, what money means and its features are mentioned. Then, the period from the first use of money to the present is discussed. Especially the crypto money system, which has emerged in recent years and is seen as a brand new form of money, has been emphasized more. At the last point of today's technology, the implications of the future of the crypto money market are also included in the study.

Keywords: Money, History of Money, Physical Money, Cryptocurrency.

JEL Codes: E42, E5

1. GİRİŞ

İnsanın ihtiyaçlarındaki artış ve diğer insanlarla ekonomik mübadeleye başlaması, insan için topluluk halinde yaşamasının en önemli nedenlerinden ve sonuçlarından birisi sayılmaktadır. Hatta insan başkalarıyla etkileşimde bulunmakla ihtiyaçlarını giderdiği gibi, yeni ihtiyaçlara da yelken açmaktadır. Bu nedenle insanın tüm ihtiyaçlarını kendisi tarafından doğrudan temin edememesi, diğer insanlar ve diğer topluluklarla ekonomik ilişkilerini zorunlu kılmaktadır (Tiryaki, 2016).

Tarihin ilk dönemlerinde ekonomik ilişkiler, günümüzde olduğu kadar yaygın bir yapıya sahip değildi. Ekonomik ilişkilerin yoğun olmamasından dolayı kişiler kendi üretimi dışındaki ihtiyaçlarını mübadele yolu ile sağlamaktaydı. Diğer bir ifade ile ihtiyaç duyulan mal veya hizmetlerin edinimi için başka mal veya hizmetler mübadele edilmekteydi. İlk bakışta kolay bir sistem olarak görülen takas (trampa) sisteminin daha ayrıntılı bir incelemesi yapıldığında zorlukları ile karşılaşılmaktadır. Çünkü takas ekonomisinde işlemin gerçekleşmesi için birbirinin malına ihtiyaç duyan iki kişinin karşılaşması gerekmektedir. Aynı zamanda değişim için karşılaşan iki kişinin değişim oranı üzerinde de mutabık kalması takas ekonomisinin işleyişi için elzemdir (Fidan ve diğ., 2019)..

Uzun bir süreçte kullanılan takas sisteminin sonunda zayıflıkları fark edilmeye başlanmış, bu sistem insanların beklentilerini karşılayamaz hale gelmiştir. Bu durum, mevcut olan yapının yenilenmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu süreç neticesinde fayda, fiyat, ihtiyaç ve değer kavramlarını da barındıran fiyata dayalı mübadele sisteminin kurulması süreci başlamıştır. Bu sistemde, ihtiyaçtan doğan mal veya hizmet, karşılanan ihtiyacın sonunda elde edilen fayda, mal veya hizmetin değeri ve bu değerın fiyatı gerçeği mevcuttur. Günümüz ekonomi sisteminde de kullanılan bu olgunu temelleri bu şekilde atılmaya başlanmıştır (Gürsoy ve Kartal, 2020).

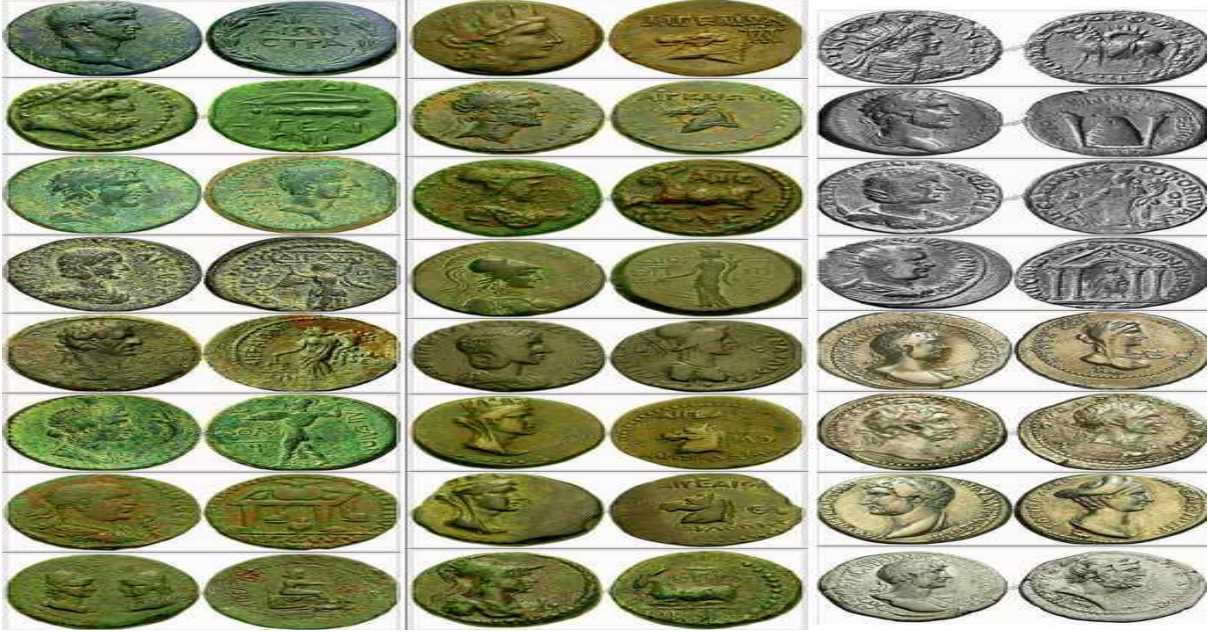
Mal ve hizmetlerin değişim aracı olarak kullanılan paranın tarihi, uygarlık tarihi kadar eskidir. Ülkelerin egemenlik ve özgürlüklerinin ifadesi anlamına gelen para, dilimize küçük parça anlamına gelen Farsça “pare” kelimesinden geçmiştir. Lira ise, Latince terazi anlamına gelen “libre” kelimesinden geçmiştir. Paranın varoluş ve gelişim süreci incelendiğinde, aslında fiziksel, biyoloji, dini veya kanuni hiçbir yapıya dayanmayan insanoğlunun zamanın ihtiyaçlarına göre şekillendirdiği ve kabul gören bir icat olduğu söylenebilir (Şenbayram, 2019). Para, mal para, madeni para, itibari para ve kağıt para olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır. Aynı zamanda paranın değişim aracı olma, değer ölçme ve değer biriktirme vb. görevleri vardır (Sürmen, 2014).

Çeşitli dönemlerde malın mal ile takası şeklinde kullanılan “mal para”, değerli madenlerin bulunması ve bu madenlerin değişim aracı olarak kullanılmaya başlanmasının ardından Lidyalıların parayı bulması ile beraber önemini yitirmiştir. (Erkuş ve Gümüş, 2019). İlk madeni para M.Ö. VII. yüzyılda Batı Anadolu’da Lydia Kralı Kroisos zamanında bastırılmıştır (Sürmen, 2014).

Resim 1: Kroisos Tarafından Bastırılan İlk Madeni Para

Zaman içerisinde insan sayısının artması ve insanların yaşam alanı olarak belirlediği yerlerde ihtiyaçlarını karşılayamadığı için bireyler ticari faaliyetlerde takas ile ödemenin eksikliklerini de tamamlayacak ve kabul görececek bir araca ihtiyaç duymuştur. Bu araçlardan ilkine sikke denilmiştir. Sikke zaman içerisinde takas ile ödemenin yerine geçmiş ve ekonomik hayatın büyümesine neden olmuştur. Alışveriş esnasında kullanılan ve fiyat ölçüsü olarak kullanılan değerli madenlerden üretilmiş nesnelere sikke adı verilmiştir (Fidan ve diğ., 2019).

Resim 2: Kilikya Döneminde Altın, Gümüş ve Bronz Paralar Olarak Kullanılan Sikkeler

Altın gümüş gibi değerli madenlere genel anlamda sikke adı verilmektedir. Paranın tarihi sürecinde uzun yıllar boyunca bu değerli madenler devletler ve bireyler tarafından ticari faaliyetlerde ödeme aracı olarak kullanılmıştır. Ancak insanların özellikle yazının icadı ile birlikte ticari hayatta yeni bir ödeme aracını ödemelerde kullanmaya başladığı görülmektedir. Bu ödeme türüne kâğıt para denilmektedir.

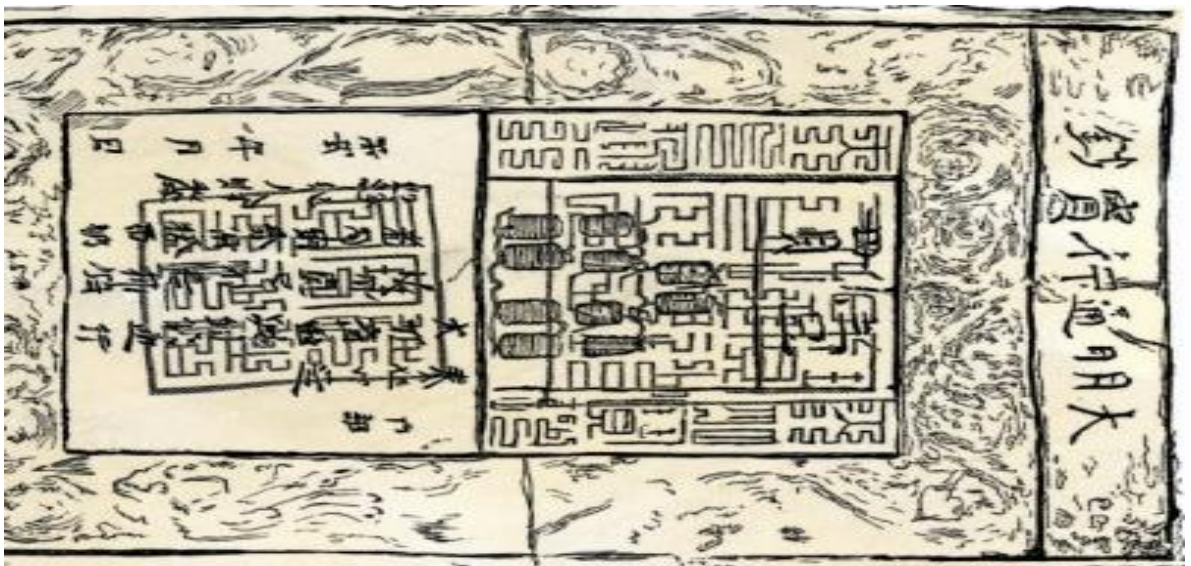
Kâğıt para sistemi; tedavüle çıkarılan ödeme araçlarının altına çevrilme zorunluluğunun bulunmadığı, para basma yetkisine sahip merkez bankası tarafından çıkarılan ve altından bağımsız paranın miktarının tespit edildiği sistemdir. Bu sistemde ödeme aracı olarak kullanılan değerli madenler yerine yeni bir ödeme aracı kullanılmaktadır. Bu sistemde paranın karşılığı değerli bir maden olarak mevcut değildir. Hükümetler kendi itibarlarına dayanarak kâğıt paraları piyasaya sürerler (Gülşen, 2009).

Kâğıdın icadıyla birlikte insanlar büyük meblağlar tutan ticaretlerinde üzerinde yazılı değeri olan bugünkü senede benzer kâğıt kullanımına geçmiştir. Kâğıt paranın ilk şeklini oluşturan bu senetlerin yaygın şekilde kullanılması Çin’de başlamıştır. Ticaret ve ekonominin gelişmesi ile birlikte metal paranın korunması, taşınması ve güvenliğine dair problemler artmış ve yeni para sistemine geçiş hızlanmıştır. Doğal madenlerden yapılmış sikkelerin hacim olarak yer kaplaması ve ağırlık anlamında problem yaratması neticesinde kâğıt para diğer bir adıyla banknot kullanılmaya başlanmıştır (Fidan ve diğ., 2019).

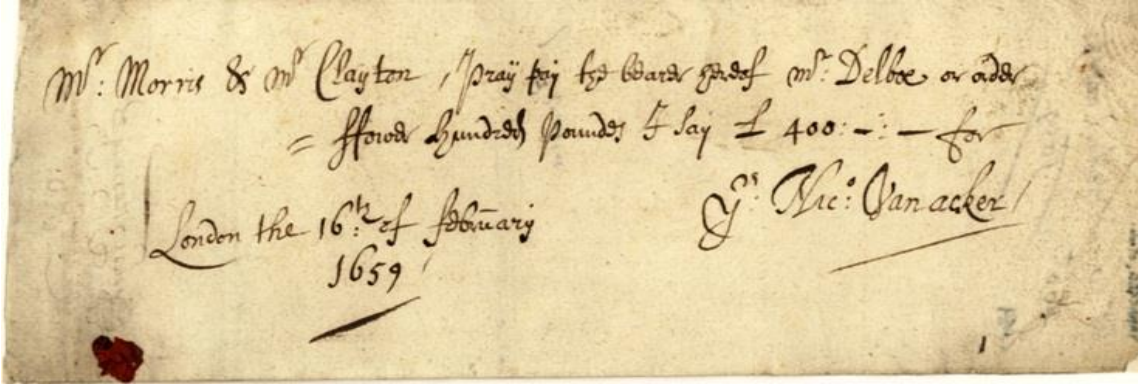
Resim 3: Tarihten Günümüze Gelen En Eski Kâğıt Belge

Kâğıt para, temsili kâğıt para ve itibari kâğıt para olmak üzere iki farklı şekilde ticari faaliyetlerde kullanılmaktadır. Temsili kâğıt para, özü itibariyle değersiz bir kâğıt parçası olup mübadele değeri, üzerinde yazan miktarda temel paraya çevrilebilir olmasından ileri gelen bir para türüdür. Kâğıt para, doğası itibariyle resmi paralarda veya bankalar tarafından sağlanan para ikamelerinde görülür. Kâğıt paranın ticari faaliyetlerde sıklıkla kullanılmasının sebepleri olarak; üretim maliyetinin çok düşük olması, kolay taşınabilmesi, üzerine istenilen miktarın yazılabilmesi ve sayılan nedenlerden dolayı kolay kullanılabilmesidir. İtibari kâğıt para ise temsili kâğıt paranın ileri bir versiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür paralar sadece özünde değersiz değil aynı zamanda gerçek bir karşılığı da olmayan paralardır. İtibari para, mübadele değerini sadece üzerinde yazan nominal değerden alır. Bu, gerçekte bir karşılığı bulunmayan fakat iktisadi aktörlerin parayı ortaya çıkaran devlet tarafından saygı duyulmaya zorlandığı bir para türüdür. Bugün tüm dünyada dolaşımda olan kâğıt paralar bu türden kâğıt paralardır (Şahin, 2016).

Resim 4: Çin'in Ming Hanedanlığı Dönemine Ait Kâğıt Para (Kağıt Paranın En Eski Örneklerinden Birisi)

En az para kadar önemli bir araç olan çek, ticari faaliyetlerde uzun yıllar kullanılmış ve hala daha kullanılmaya devam etmektedir. Özellikle teknoloji sayesinde çekler kâğıt paranın yerini ticari faaliyetlerde almıştır. Endüstri devrimi ile birlikte yüksek düzeyde meblağların el değiştirmesi gerekliliği kâğıt para şeklinde çuval dolusu paraların bir yerden bir yere taşınmasını gerektirmektedir. Çekler bu noktada paranın daha hızlı dolaşımına imkân sağlamaktadır. Çek, kâğıt paranın dolaşımında ortaya çıkardığı problemleri bertaraf etmesi ile ticari faaliyetlerde sıklıkla kullanılan bir araç olmuştur (Usta, 2018). Dünyada hamiline yazılarak kullanılan ilk çek, 1659 yılında Londra’da ödenmiştir.

Resim 5: Dünyadaki İlk Çek

Teknolojinin gelişmesi ve ticari faaliyetlerde paranın daha dijital bir varlık hale getirilme çabaları son yıllarda artış göstermiştir. 21. yüzyılın başlarından itibaren bu noktada yapılan çalışmalar neticesinde para tamamen farklı bir şekil almıştır. Dijital para olarak da adlandırılan bu sistemde paranın, tamamen sanal ortamda dolaşımında olan bir araç haline getirilmesi çalışmaları devam etmektedir.

2. KRİPTO PARA

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen değişimler ve gelişmeler neticesinde finansal piyasalarda farklı para birimleri ortaya çıkmıştır. Çıkarılması ve dolaşımı herhangi bir kurum tarafından gerçekleştirilmeyen ve herhangi bir devletin güvencesi ile desteklenmeyen para birimleri bu teknolojiler neticesinde ortaya çıkan para birimleridir. Geleneksel para birimlerinin aksine sanal ortamda yönetilen ve adına kripto paralar denilen bu para birimleri özellikle son dönemlerde yatırımcıların uğrak noktası olmuş ve işlem hacimleri her geçen gün artan bir sürece girmiştir (Ceylan ve diğ., 2018).

Kripto, cyripto ve currency kelimelerinin birleşmesinden oluşan, Türkçe anlamı şifreli para olan kelimedir. Şifre anlamında kullanılmasının nedeni, sanal cüzdanlardan şifre ile alınıp şifre ile çıkarılmasıdır. Sadece sanal anlamda piyasada bulunması şimdiki paralardan ayırt edici bir özelliğidir. İnternet günümüzde ticari faaliyetlerde sınırlılığın ortadan kalkmasına neden olan bir olgudur. Kripto paralar ise bu sınırlılığın ortadan kalkmasına örnek olarak gösterilebilecek en etkili teknolojik gelişmedir. Bu teknolojik gelişmeler, kripto paralar ile finansal sistem üzerinde değişiklikler meydana getirmektedir (Turan, 2018). İşlem hacmi en yüksek kripto paralara Bitcoin, Ethereum, Ripple ve Litecoin örnek olarak gösterilebilir.

Resim 6: İşlem Hacmi En Yüksek Kripto Para Örnekleri

Kripto para birimleri, esas olarak benzersiz özellikleri ve mükemmel yakın performansları nedeniyle yatırım topluluğunun ve politika yapımcıların ilgisini çekmiştir. Dijital para birimleri, önemli ölçüde daha düşük işlem maliyetleri ile anapara birimlerine bir alternatif sunmaktadır. Bununla birlikte kripto para birimlerinin piyasa fiyatları, oldukça düzensiz ve standart para birimlerinden daha geniş dağılım göstermektedir (Stavroyiannis ve Babalos, 2019).

Kripto paralar; taraflar arasında transfer edilebilecek olan değer veya para biriminin dijital gösterimine dayanır ve elektronik olarak elde edilebilir, depolanabilir erişilebilir ve işlem görebilirler. İşlem yapan taraflar olduğu sürece de çeşitli amaçlar için kullanılabilir dijital para birimleridir. Kripto paralar, fiziki olarak kullanılmadığı için altın ya da mücevher gibi gerçek bir değere sahip bir nesne formatında olmayan, ancak değer, talep, güven ve kabul sebebiyle var olan dijital paralardır. Kripto para birimlerinin, finans alanında dijital bir devrim meydana getirme ve ekonomik paradigmalara katkı sağlama potansiyeline sahip oldukları görülmektedir. Serbest akan bir ticaret sistemi oluşturarak serbest piyasaların yapısını dönüştürebilme özellikleri bu paraların paranın tarihinde yeni bir devrim yaptığını göstermektedir (Doğan, 2020).

Ödeme sistemleri ve ödeme araçları, gelişen finansal piyasaların ortaya çıkardığı yeni kullanıcı ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitlenmeye ve dönüşüme devam etmektedir. Modern dünyayı şekillendiren küreselleşme ve yüksek teknolojik uygulamalar, ödemeler alanında ve finans dünyasında bugüne özgü ihtiyaçlar doğurmaktadır; kimi zaman altyapı yetersizlikleri kimi zaman da yasal çerçeve, bu ihtiyaçların karşılanmasının önüne set çekmektedir. Bu şartlar altında ortaya çıkan sanal para birimi kavramı, geleneksel ödeme araçları ve finansal hizmetlerin karşılamakta zorlandıkları yeni tüketici talepleriyle şekillenen bir varlık türü olarak görülebilir (Çetinkaya, 2018).

Kripto paralar geleneksel paralarla karşılaştırıldığında üstün ve zayıf yönleri bulunmaktadır (Erkuş ve Gümüş, 2019). Bunlar:

Kripto paraların üstün yönleri:

- Merkez bankalarına benzer bağımsız bir yapıya sahiptir, enflasyon gibi dinamiklerden olumsuz düzeyde etkilenmezler.

- Blockchain yaptığı işlemler ile ilgili doğrulamaları yaparak binlerce dolar tasarruf sağlayabilir. Bu veriler dünya genelinde kimlik doğrulamada ve diğer işlemlerde aktif bir şekilde kullanılmaktadır. Bugün her kimlik belgesini onaylama çok yüksek meblağlar tutabilmekte, bu işlemler bu süreçte daha düşük ücretle yapılabilir.
- Günümüzde bir yerden bir yere para transferi karşılıklı mutabakatların sağlanması sebebiyle hem uzun zaman almakta hem de bu sürecin maliyetleri yüksek olmaktadır. Yurtiçi ve yurtdışı para transferlerinde çok az ödemeye ya da hiç komisyon ödenmeden bu transfer gerçekleştirilebilir. Hali hazırda Mevcut sistemde oldukça yüksek komisyonlar ödenmektedir.
- Paranın gönderilmesinde herhangi bir zaman kavramı söz konusu değildir. Günün herhangi bir saatinde işlem yapılabilir.
- Para transferi görülmektedir. Ancak yapanların kim olduğu bilinmemektedir.
- İşlem hızı ve operasyonel verimlilik sağlamaktadır.
- Daha az ofis işlemleri, bankacılıktan dolayı alınan komisyonların ortadan kalkması ve daha kısa sürede para transferleri yapılabilmesi kripto paraların üstün yönleridir.

Kripto paraların eleştirilen yönleri:

- Kripto para piyasasında herhangi bir denetim mekanizması bulunmamaktadır.
- Para arzı sınırlandırılmış şekilde kripto para sistemi ortaya konulmuştur. Ancak alt coin'lerin ortaya çıkması ile bu problemi gidermek adına atılmış adımlardan birisidir.
- Kripto paraların ekonomide kullanılması fiyatının kısa süre içinde yüksek oranda değişmesinden dolayı adil olmayacaktır. Çünkü değeri bir gün yüzde 30'larda artarken diğer gün bu orandan daha fazla düşebilmektedir. Bu da kripto paraların değişim aracı olarak tercih edilmesini zorlaştırmaktadır.
- Aylık ve günlük dalgalanmalar yatırımcılara ciddi manada zarar veya kar ettirebilmektedir. Örneğin kripto para birimi kullanılarak bir ay vadeli bir alveriş yapılmış olsun. Vade sonunda anlaşılan fiyatın birkaç katı fiyatla ödeme yapılabileceği gibi daha düşük bir fiyatta ortaya çıkabilmektedir. Bu durum diğer para birimlerine göre Kripto paraların değerinin çok hızlı yükselip düşebilmesinden kaynaklanmaktadır.
- Kripto paralarla ilgili uyuşturucu ticareti ve kara para ticaretinin yapıldığı söylentileri güvenlik güçlerinin dikkatini çekmekte ve söylentiler tartışmalara neden olmaktadır.
- Kripto paraların transferinin izlenememesi nedeniyle vergi kaçakçılığı, kara para aklama ve yasa dışı işlemler ile ilgili topluma zarar verme kaygısı bu para birimi üzerinde bulunmaktadır.
- Muhasebe işlemlerinde kripto paralar kullanıldığında sürekli değeri değiştiği için kayıtları tutmak güçleşecektir.
- Mal alım satımlarında kripto paraların oynak fiyat hareketliliklerinden dolayı firmalar büyük riskler ile karşı karşıya kalabilmektedir.

- Kripto paraların ani fiyat yükselme ve düşmelerine karşı herhangi bir denetim ve kontrol yapısı bulunmamaktadır.
- Verilerin sanal ortamda paylaşılması ve bu verilerin şifrelenmiş dahi olsa herkeste bulunması risk oluşturmaktadır.
- Hükümetler için kripto paralarla yapılan ticarete vergilendirme problemi oluşacaktır.
- Kanunsuz iş yapan kişiler, yakalandıklarında yasaların mal varlıklarına el koymasını engellemek için Kripto paraları kullanarak mal varlıklarını korumaya çalışabilirler.
- Diğer para birimleri ile karşılaştırıldığında kripto paraların kullanım alanı diğer paralara göre daha sınırlıdır.
- Kripto paraların bilgisayar veya akıllı telefonda bulunan hesap cüzdanlarında çalınması veya kaybolması durumunda diğer para birimleri gibi izinin sürülme imkânı yoktur.

Takas sistemi ile başlayan süreçte paranın tarihi incelendiğinde para kullanıma başlandığı şekline göre günümüzde oldukça farklılık göstermiştir. Günümüze kadar gelen sürede paranın farklı şekillerde dönüşüm içerisine girdiği görülmektedir. Bu dönüşüm Tablo 1'de ayrıntılı şekilde aktarılmıştır.

Tablo 1: Paranın Tarihsel Süreci

MÖ 9000	Atalarımız nesnelere değış tokuş yaparak ihtiyaçlarını karşılamaya başladı.
MÖ 3000	Babil tabletlerinde ticaret kurallarına dair ilk bilgilere yer verildi.
MÖ 1200	Nadir deniz kabukları ticari faaliyetlerde kullanılmaya başlandı.
MÖ 1100	Çin’de ilk kez değerli metal parçaları takas için kullanılmaya başlandı.
MÖ 750	Hammurabi kanunlarında ticarete dair düzenlemeler yapıldı.
MÖ 600	Lidyalılar ilk kez değerli madenlerden sikkeler üretmeye başladı.
1250	Floransa’da Florin adı verilen altın sikkelerin ticarete kullanımı Avrupa’ya yayılmaya başladı.
1260	Moğol hükümdarı Kubilay Han’ın tarihte ilk kez kâğıt banknot basması
1368	Floransa’da ilk kez bir bankaya çek ile ödeme talimatının verilmesi
1609	İlk modern merkez bankasının Amsterdam’da kurulması
1661	İsviçre’de kâğıt banknotların resmen basılması
1696	İngiltere’de Isaac Newton’un ilk seri sikke basan makineyi geliřtirmesi
1871	İlk kez Western Union tarafından Elektronik Fon Transferi (EFT) işleminin yapılması
1944	Bretton Woods Anlaşması, IMF ve Dünya Bankası’nın kurulması ve altın standardının getirilmesi
1949	Diners Club adı ile ilk kartlı ödeme sisteminin hayata geçirilmesi
1965	Çek takas sisteminin hayata geçirilmesi
1971	Altın standardının yürürlükten kaldırılması
1973	SWIFT sisteminin kurulması
1976	Visa ödeme şemasının doğuşu
1979	Mastercard ödeme şemasının doğuşu
1985	İlk modern ATM cihazlarının kullanılmaya başlanması
1995	Debit kartların kullanıma sunulması
1999	İlk nesil mobil cep telefonları ile temel bankacılık servis işlemlerinin yapılmaya başlanması
2005	PayPal’ın kuruluşu
2006	Avrupa’nın ilk temassız kartının Türkiye’de kullanıma girmesi
2007	Akıllı telefon devrinin iPhone ile başlaması
2008	İngiltere’de temassız kartların kullanıma sunulması
2009	İlk mobil banka uygulamalarının kullanıma sunulması
2009	Bitcoin Blockchain ağının çalışmaya başlaması
2009	Mobil POS çözümleri sunan Square’in kuruluşu
2014	Apple Pay’in hayata geçmesi

Kaynak: Usta, 2018.

3. SONUÇ

İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için verdikleri mücadele insanlık tarihi boyunca sürekli değişim göstermiştir. İnsanlar ilk zamanlarda yaşamlarını sürdürürken kendi ihtiyaçlarını üretmek veya doğadan karşılıksız temin etmişlerdir. Daha sonra toplumsal bir sistem içerisinde yer almaya başlayan insanlar arasında ticari faaliyetler doğmaya başlamıştır. Ticari faaliyetler neticesinde insanlar bazı ihtiyaçlarını kendileri üretmemiş, diğer insanların üretimlerini ihtiyaçlarını karşılamada kullanmıştır. Parasal sürecin başlaması olarak da kabul edilen bu sistemde değiş tokuş olarak da adlandırılan takas sistemi kullanılmıştır.

Daha sonraki süreçte takas sisteminin zayıflıklarından yola çıkarak değerli madenlerin para olarak kullanıldığı ticari hayat serüveni başlamıştır. Bu süreçte ticari faaliyetlerde para olarak kıymetli madenler kullanılmış ödemeler bu araçlarla yapılmıştır. Ancak ticari faaliyetlerdeki hacim genişlemeleri neticesinde ödeme araçlarında kullanılan kıymetli madenlerin taşınması ve sevk edilmesi sürecinde yaşanan zorluklar para sisteminde yeni bir aracın önünü açmıştır. Taşınması ve saklanması kıymetli madenlere göre daha kolay olan bu araca kâğıt para denilmiştir.

Kâğıt para; kullanımı, taşınması ve dolaşımı kendinden önce kullanılan para birimlerine göre daha kolay olduğu için ticari faaliyetlerde geniş yer bulmuştur. Devletlerin kendilerine verdikleri yetki doğrultusunda üretimi yapılan ve dolaşıma sokulan kâğıt paranın üzerinde yazılan değeri dışında üretim anlamında pek bir değeri bulunmamaktadır. Günümüze kadarki süreçte farklı şekillerde kullanılan ve hala daha sıklıkla ticari faaliyetlerde kullanılmaya devam edilen kâğıt para, paranın tarihinde önemli bir yere sahiptir. Ancak günümüzde kâğıt para dijital ortamlarda daha çok kullanılan bir para olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda kâğıt paranın yanında yeni para türleri de günümüzde kullanılmaya başlanmıştır.

İnsanlığın tarihi kadar neredeyse geçmişe sahip olan para, ilk kullanıldığı şekline göre oldukça farklılık göstermiştir. İleriki yüzyıllarda hangi dönüşümle nasıl bir yapıya sahip olacağı da tam anlamıyla tahmin edilememektedir. Kripto paraların nasıl bir süreçten geçip tamamen kâğıt paranın yerini alıp alamayacağı bu yüzyılda paranın tarihi gelişimi açısından oldukça fazla önem arz etmektedir. Ancak teknoloji ile birlikte süreç içerisinde paranın değişimi de devam edecektir. Bu değişimin sonunu günümüzden tahmin etmek olanaksızdır.

Paranın en önemli özelliklerinden birisi de toplum tarafından kabul gören bir varlık olmasıdır. Kabul gören ve güven duyulan para birimleri toplumlar tarafından insanlık tarihi boyunca kullanılmıştır. Kripto paraların bu anlamda toplumlar tarafından kabul gören ve tamamen güven duyulan bir para olmaması genel anlamda kullanılabilirliğini sınırlandırmaktadır.

Sonuç olarak finansal sistemde paranın dolaşım hızının artırılması arzusu ve dijitalleşme ile birlikte dijital paraların yakın gelecekte ödeme aracı olarak kullanılacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda bir takım kişiler veya kurumlar tarafından üretilen kripto paralar veya ülke merkez bankalarının ürettikleri dijital paralar finansal sistemde ödeme aracı olarak kullanılabilirler. Merkez bankaları tarafından üretilen dijital paralar güven problemini ortadan kaldıracığı için muhtemelen yaygın kullanım alanı bulacaktır.

Bundan sonraki süreçte hangi ülke merkez bankasının dijital para üretimi üzerine çalıştığı, hangi aşamada oldukları ve ülke ekonomi yönetimlerinin dijital paralara karşı tutum, davranış ve eylemlerinin ne olduğuna dönük güncel çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ceylan, F., Ekinci, R., Tüzün, O. ve Kahyaoğlu, H. (2018). Kripto Para Piyasasında Balonların Tespiti: Bitcoin ve Ethereum Örneği. *Business & Management Studies: An International Journal*, 6 (3), 263-274.
- Çetinkaya, Ş. (2018). Kripto Paraların Gelişimi ve Para Piyasalarındaki Yerinin SWOT Analizi ile İncelenmesi. *Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Bilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2 (5), 11-21.
- Doğan, Ş. (2020). Dijital Çağda Paranın Dönüşümü: Kripto Para Birimleri ve Blok Zinciri (Blockchain) Teknolojisi: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (3), 859-870.
- Erkuş, H. ve Gümüş, A. (2019). Blockchain ve Kripto Paraların Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (2), 41-49.
- Fidan, M., Dilek, S. ve Esev, A. (2019). Düünden Bugüne Paranın Tarihi ve Türkiye’de Kâğıt Para Kullanımı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (18), 141-162.
- Gülşen, C. (2009). *Paranın İşlevleri ve Cumhuriyet Öncesi Kâğıt Para Kullanımı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- Gümüş, A. ve Erkuş, H. (2019). Blockchain ve Kripto Paraların Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (2), 41-49.
- Gürsoy, S. ve Kartal, K. (2020). Takas Ekonomisinden Altın Paraya, Kâğıt Paradan Dijital (Sanal) Paraya Dönüşüm: Kripto Paralar; Bitcoin ve Blockchain Sistemlerinin Araştırılması. Samet Gürsoy ve Derya Ağcadağ (Ed.), *İktisat ve İşletme Alanında Değişen Yaklaşımlar*. (ss. 79-106). Ankara: İksad Yayınevi.
- Stavroyiannis, S. and Babalos, V. (2019). Herding Behavior in Cryptocurrencies Revisited: Novel Evidence From A TVP Model. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, 22, 57-63.
- Sürmen, Y. (2014). *Muhasebe – I*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Şahin, H. (2016). Paranın Doğası ve Türleri Üzerine Bir İnceleme. *Liberal Düşünce Dergisi*, 21 (84), 93-102.
- Şenbayram, E. A. (2019). Paranın Geldiği Uç Nokta: Bitcoin. *Econharran Harran Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3 (4), 72-92.
- Tiryaki, G. (2016). *Para ve Finansın Dönüşümü*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Turan, Z. (2018). Kripto Paralar, Bitcoin, Blockchain, Petro Gold, Dijital Para ve Kullanım Alanları. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11 (2), 1-5.
- Usta, A. (2018). Paranın Serüveni: Kripto Paraların Öncesi ve Sonrası. *Bankalararası Kart Merkezi Genel Müdürlüğü (BKM)*, <https://www.bkm.com.tr/wpcontent/uploads/2018/06/PARANIN-SERÜVENİ-2.-BASKI.pdf>.